

KORESPONDENCE VĚNNÉHO MĚSTA HRADCE KRÁLOVÉ S OKOLNÍ ŠLECHTOU VE SVĚTLE DOCHOVANÝCH KONCEPTNÍCH REGISTER A JEJICH ZÁPISŮ Z ROKU 1589

Karolína KEJVALOVÁ

Počátky městské písemné komunikace je nutné hledat již v období středověku, jak dokládají například dochované opisy naučení hradecké soudní stolice pro okolní soudy z polobiny 14. století.¹⁾ Nárůst korespondenčních výměn souvisí s rozvojem úřední činnosti, ve které se odráží hospodářská, právní a kulturní vyspělost každého města. Od 15. století lze ve vyspělejších kancelářích předpokládat existenci pomocných kancelářských knih, městských register a kopiářů, které sloužily k zapisování přijaté a odeslané korespondence, mající podobu tzv. misivů. Ve městech s rozvinutou kancelářskou činností mohlo dojít během 16. století ke specializaci register,²⁾ dochované knihy však pocházejí vesměs až z druhé poloviny tohoto století.³⁾ V torzovitém archivu města Hradce Králové představují specializovaná

1) K tématu komunikace zvláště: Jana VOJTÍŠKOVÁ, *Písemná komunikace mezi českými královskými městy v době předběllohorské na příkladu Nového Města pražského a polabského pětiměstí*, Praha 2011; Václav BŮŽEK, *Komunikace bez hranic. Mezi Norimberkem a českými zeměmi na sklonku předběllohorské doby*, Dějiny a současnost 17, 1995, s. 11–14; TÝŽ, *Říšské město Norimberk a České země v předběllohorské době*, Folia Historica Bohemica 18, 1997, s. 19–70; Jan ČERNÝ, *Službu svů vzkazujem, slovutné opatrnosti páni sousedé a přátelé naši milí. Registra odeslaných listů města Rakovníka z let 1534–1544 (1545)*, Rakovnický historický sborník 7, 2006, s. 163–228; Jana VOJTÍŠKOVÁ, *Písemná komunikace českých královských měst a její proměny v raném novověku*, in: Marta Hradilová – Marie Tošnerová (edd.), *Jakž lidé hodnověrní zprávu činí. Formy písemné komunikace v raném novověku*, Praha 2018, s. 11–34, zde s. 5; a řada dalších.

2) Jana VOJTÍŠKOVÁ – Vít ŠEBESTA, *(Králové)hradecké městské kanceláře do roku 1620*, Ústí nad Orlicí 2013, s. 190.

3) Rostislav NOVÝ a kol., *Městské knihy v Čechách a na Moravě 1310–1526*, Praha 1963.

registra pro korespondenci s východočeskou nižší šlechtou jeden z mála dochovaných pramenů s vysokou vypovídací hodnotou. Cílem této studie je představit rozbor řešených záležitostí zaznamenaných v registrech k roku 1589 a soustředit se na to, jaký byl komunikační okruh adresátů, jaká byla frekvence odesílání misivů a které záležitosti dominují. Stranou nezůstane ani otázka, zda je dochovaný materiál kompletní. Zvláštní pozornost bude věnována rovněž instituci městských poslů jakožto jednomu z komponentů komunikačního procesu.

S ohledem na výše uvedené si představme prostředí Hradce Králové, od středověku jednoho z nejvýznamnějších měst Českého království, kterého se dotýkaly záležitosti zmíněné v dochovaných registrech.⁴⁾ Předbělohorská doba přinesla zásadní změny pro vnitřní vývoj českých královských měst.⁵⁾ Politická činnost nejen Hradce Králové, který se před polovinou 16. století řadil z hlediska majetnosti obyvatelstva podle přiznané berně za Prahu a Kutnou Horu, byla v druhé polovině tohoto století utlumena, nicméně představitelům města zůstala zachována možnost zasedat na zemském sněmu.⁶⁾ Při konfiskacích majetku, kterými Ferdinand I. potrestal města

4) K historickému vývoji města naposledy souhrnně Kol. autorů, *Hradec Králové*, Praha 2017. Mezi další práce patří Jaroslav MIKULKA, *Dějiny Hradce Králové do roku 1850*, I, Hradec Králové 1997; Jaroslav ČECHURA – Ondřej FELCMAN – František MUSIL a kol., *Dějiny východních Čech: v pravěku a středověku (do roku 1526)*, Praha 2009. Velmi cenné informace přináší i František de Paula ŠVENDA, *První zlatý a stříbrný obraz města Králové Hradce nad Labem*, Hradec Králové 1799; TÝŽ, *Druhý železný obraz města Králové Hradce nad Labem*, Rozdíl I–V, Hradec Králové 1802–1804; Muzeum Východních Čech, fond Literární archiv, inv. č. LI/LA – 7196, Karl Joseph BIENER VON BIENERBERG, *Geschichte der Stadt Königgrätz II*, opis rkp. pořídil František Böck, s. d.

5) Petr VOREL, *Velké dějiny země Koruny české*, VII (1526–1618), Praha 2005, s. 201. V nakladatelství Lidové noviny vychází ediční řada Dějiny českých měst, v níž byly zpracovány např. následující: Helena ŠTROBLOVÁ – Blanka ALTOVÁ (edd.), *Kutná Hora*, Praha 2000; Václav LEDVINKA – Jiří PEŠEK, *Praha*, Praha 2000; Zdeněk MARTÍNEK (ed.), *Pelhřimov*, Praha 2014; Jan KILIÁN (ed.), *Mělník*, Praha 2010; Lydia BAŠTECKÁ – Ivana EBELOVÁ, *Náchod*, Praha 2004; Ivana EBELOVÁ – Petr HOLODŇÁK (edd.), *Žatec*, Praha 2004; Bohumír ROEDL (ed.), *Louny*, Praha 2005, Kol. autorů, *Liberec*, Praha 2018. Soubornou práci zabývající se dějinami měst v raném novověku je Jaroslav MILLER, *Uzavřená společnost a její nepřátelé: město středovýchodní Evropy (1500–1700)*, Praha 2006; dále k městům v raném novověku TÝŽ, *Raně novověké město: eroze komunity?*, Lidé města = Urban People 11, 2009, č. 3, s. 419–439; a další.

6) J. VOJTÍŠKOVÁ – V. ŠEBESTA, *(Králové)hradecké městské kanceláře*, s. 107. O počtu domů přiznaných k berni František DVORSKÝ, *O počtu domů v Praze a v královských městech v Čechách v 16.–19. století*, Praha 1882.

po roce 1547, ztratil Hradec Králové na určitou dobu veškerý pozemkový majetek, který se mu již nepodařilo obnovit v původním rozsahu.⁷⁾ Postupem doby také rostla výše daňové zátěže obyvatelstva. I přesto *Hradec nad Labem*, jak je označován v pramenech, ve druhé polovině 16. století stále prosperoval. Lze předpokládat, že ve městě, rozděleném na čtyři čtvrtě vnitřního města a 13 hejtmanství na předměstích,⁸⁾ žilo přibližně 7 000–8 000 obyvatel; tento počet ovšem mohl kolísat zvláště vlivem morových epidemií.⁹⁾ Zatímco na náměstích stály nejhonosnější domy z cihel a kamene pokryté sgrafity, na předměstích převládaly dřevěné přízemní domky, sloužící hospodářským účelům.¹⁰⁾ K roku 1579 se ve vnitřním městě nacházelo přibližně 700 domů, lze proto předpokládat, že na konci 80. let 16. století bylo toto číslo podobné.¹¹⁾ V letech 1574–1580 byla italskou stavitelem hutí v prostoru dnešního Velkého náměstí vystavěna Bílá věž, která se stala novou dominantou města.¹²⁾ Jedním z důvodů, proč příslušníci této hutí ve městě zdomácněli a trvale se zde usadili, mohl být dostatek zakázek v hradeckém městském prostředí v poslední čtvrtině 16. století.¹³⁾

Na dnešním Velkém náměstí se nacházela také budova radnice, v níž působila kromě kancelářského zařízení radních písařů, tedy původce námi

7) Jana VOJTÍŠKOVÁ, *Město v době předbělohorské: od prosperity k pozvolnému nástupu úpadku (1526–1618/1620)*, in: Kol. autorů, *Hradec Králové*, s. 166.

8) J. MIKULKA, *Dějiny Hradce Králové*, I, s. 217. Srov. též J. VOJTÍŠKOVÁ, *Město v době předbělohorské*.

9) J. MIKULKA, *Dějiny Hradce Králové*, I, s. 217.

10) Tamtéž, s. 350. K tématu naposledy zejména Karolína KEJVALOVÁ, *Vývoj cen nemovitostí v Hradci Králové ve světle Trhové knihy žluté 1588–1602*, diplomová práce na Katedře pomocných věd historických a archivnictví Filozofické fakulty Univerzity Hradec Králové, Hradec Králové 2017. Na tomto místě je nutné zmínit i Willenbergovu vedutu Hradce Králové z roku 1602, na které je kromě vnitřního města zachyceno i Pražské předměstí a domy na něm vystavěné. Dostupné online z URL: https://books.google.cz/books?id=mh5fAAAAcAA-J&printsec=frontcover&hl=cs&source=gbs_ViewAPI&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false, [cit. 2018-05-02].

11) Více J. MIKULKA, *Dějiny Hradce Králové*, I, s. 217.

12) Tamtéž, s. 292.

13) Trhové smlouvy z tohoto období jsou pro Hradec dochovány v *Trhové knize žluté*, viz Státní okresní archiv Hradec Králové (dále SOKA Hradec Králové), fond Archiv města Hradec Králové (dále AMHK), inv. č. 334, kn. č. 46, Trhová kniha (Liber emptio-num luteus) 1588–1602. Jako příklad můžeme jmenovat koupi zahrady v Křížové ulici zedníkem Tomášem Vlachem s manželkou Kateřinou (Trhová kniha žlutá, fol. A10r) a posléze tamtéž dům se zahradou (tamtéž, fol. G3r), či Antonína Delbota Vlacha, který koupil zahradu v Zámostí (tamtéž, fol. D9r.)

sledovaných register, ještě další oddělení: písaři důchodních úředníků a úředníka nad pozemskými statky a písař městského rychtáře.¹⁴⁾ Na úřední činnost měla vliv i kvalita hradeckého školství; řada učitelů totiž posléze po uzavření výhodného sňatku zakotvila v městské kanceláři.¹⁵⁾ Ta hlavní, latinská škola, působila u kostela Svatého Ducha a spolu se žateckou, lounskou a litoměřickou patřila podle dobového hodnocení vedle pražských škol k nejlepším městským školám v Českém království.¹⁶⁾

Mezi obyvateli města patřili mezi nejvýznamnější, nikoliv však nejpočetnější, společenskou skupinu erbovní měšťané. Nejhojněji zastoupenou vrstvou obyvatel ve městě byli řemeslníci sdružení do cechů, které ve druhé polovině 16. století začínaly trpět postupným hospodářským úpadkem a právě na jejich příslušnicích ležela největší daňová zátěž ze strany panovníka.¹⁷⁾ K tomuto úpadku docházelo zvláště kvůli rozvoji šlechtických panství v okolí města a podpoře rozvoje hospodářství v poddanských městech.¹⁸⁾ V Hradci existovala všechna základní cechovní odvětví, k tomu i některá specializovaná.¹⁹⁾ Podle jejich soupisu dochovaného v jednom z kšaftů působilo v Hradci k roku 1619 nejméně 19 cechů, mezi nimiž byli nejvíce zastoupeni rezníci, sladovníci, pekaři a mlynáři, ševci a koželuzi.²⁰⁾ Z této skupiny obyvatel také vzešlo nejvíce podnětů ke korespondenci, o jejichž obsahu bude pojednáno níže.

S řemeslnou činností souvisí trhy, kterých měl Hradec několik druhů. Některé z trhů měly původ ve středověku, jiné byly Hradci přirčeny

14) Více o těchto písařích Více J. VOJTÍŠKOVÁ – V. ŠEBESTA, *(Králové) hradecké městské kanceláře*, s. 273–300.

15) Více o hradeckých radních písařích tamtéž, s. 152–171. O městských elitách více Olga FEJTOVÁ – Václav LEDVINKA – Jiří PEŠEK, *Pražské městské elity středověku a raného novověku – jejich proměny, zázemí a kulturní profil. Sborník příspěvků z 21. vědecké konference Archivu hlavního města Prahy (1.–2. října 2002)*, Praha 2004; o finančním zajištění městských písařů Ivana EBĚLOVÁ, *Finanční zajištění městských písařů na příkladech kanceláří v Lounech, Žatci a Domažlicích v 16. a na počátku 17. století*, in: Sborník k 70. narozeninám doc. PhDr. Jaroslava Kašpara, CSc., Praha 1999, s. 47–52.

16) J. VOJTÍŠKOVÁ, *Královéhradecké narativní historiografické prameny ze závěru 16. a první poloviny 17. století (Rekonstrukce pramenné základny)*, Studie o rukopisech 46, 2016, s. 108.

17) J. MIKULKA, *Dějiny Hradce Králové*, I, s. 267.

18) J. VOJTÍŠKOVÁ, *Město v době předbělohorské*, s. 173–174.

19) Více o cechovní výrobě Josef JANÁČEK, *Přehled vývoje řemeslné výroby v českých zemích za feudalismu*, Praha 1963; Jaroslav ŠŮLA, *Vznik plátenických/tkalcovských cechů v Českém království v předbělohorské době a jejich statuta*, Krkonoše–Podkrkonoší: vlastivědný sborník 20, 2012, s. 507–513.

20) J. VOJTÍŠKOVÁ, *Město v době předbělohorské*, s. 174.

až v roce 1579.²¹⁾ Pravidelně se ve městě konaly sobotní trhy, dva výroční postní trhy,²²⁾ zvláštní trh na vlnu a průběžné trhy s dobytkem a také s koňmi. Trhy byly zdrojem slušného příjmu nejen pro podnikavé obyvatelstvo, ale též pro obecní pokladnu, sjížděli se na ně kupci a kupující z okolí i ze vzdálenějších měst, jako z Prahy, Kladska nebo ze slezské Vratislavi.²³⁾ I s obchodní činností tak vcelku logicky souvisela řada záležitostí řešených prostřednictvím úřední korespondence, jejíž koncepty jsou dochovány v hradeckých registrech. Zaměříme proto pozornost na dochovanou pomocnou kancelářskou knihu, jejíž vznik byl podmíněn výše uvedenými aspekty a jež obsahuje část korespondence z roku 1589.

Diplomatický rozbor dochovaných register z let 1587–1591, 1596–1608

Registra se řadí mezi pomocné kancelářské knihy, do kterých byly zapisovány koncepty nebo opisy vydaných písemností, a dělí se na registra všeobecná (do nich bylo zapisováno bez rozdílu) a registra speciální (do nich bylo zapisováno podle různých kritérií, např. podle jazyka, obsahu nebo adresáta).²⁴⁾ Pro Hradec Králové jsou dochovány pouze dva svazky, a to specializovaná registra pro korespondenci s nižší šlechtou: první zachycuje období 1587–1591, 1596–1608,²⁵⁾ tomu bude věnována pozornost níže, druhý pak roky 1591–1596.²⁶⁾

21) J. MIKULKA, *Dějiny Hradce Králové*, I, s. 202.

22) První začínal 14. března, druhý na svátek Narození Panny Marie, tj. 8. září. Srov. František de Paula ŠVENDA, *Druhý železný obraz Města Králové Hradce nad Labem*, Rozdíl IV, Hradec Králové 1804, s. 160; tamtéž, Rozdíl I, s. 185–186.

23) J. MIKULKA, *Dějiny Hradce Králové*, I, s. 298–299. Více o kulturním životě měst Václav BŮŽEK (ed.), *Kultura každodenního života českých a moravských měst v předbělohorské době*, Opera Historica 1, České Budějovice 1991; Jiří PEŠEK, *Měšťanská vzdělanost a kultura v předbělohorských Čechách 1547–1620 (Všední dny kulturního života)*, Praha 1993.

24) Ivan HLAVÁČEK, *Diplomatika*, in: Ivan Hlaváček – Jaroslav Kašpar – Rostislav Nový, *Vademecum pomocných věd historických*, Praha 2002, s. 215.

25) SOKA Hradec Králové, AMHK, inv. č. 315, kn. č. 26, Registra dopisů urozeným 1587–1590, 1597–1608.

26) Tamtéž, inv. č. 316, kn. č. 27, Registra dopisů urozeným 1591–1596. Více o problematice hradeckých register J. VOJTÍŠKOVÁ, *Registra a kopířare městské korespondence dochované v oblasti Královéhradecka a Trutnovska*, Východočeské listy historické 23–24, 2005, s. 457–478; J. VOJTÍŠKOVÁ – V. ŠEBESTA, *(Králové)hradecké městské kanceláře*, s. 189–206; TÍŽ, *Královéhradecká městská kancelář zvláště ve světle přímých zpráv z tamních dochovaných register z doby předbělohorské*, Časopis Národního muzea – řada historická 182, 2013, s. 29–50.

Ze systému odkazů na jiná registra (*ad civitates*, tj. městům;²⁷⁾ *ad barones*, tj. pánům²⁸⁾ lze zároveň předpokládat existenci dalších hradeckých specializovaných knih pro jiné typy adresátů. Tento propracovaný systém ukazuje na vyspělost městské kanceláře a potenciál hradeckého městského prostředí.²⁹⁾ Pokud porovnáme vedení obdobných register v dalších městech Českého království, nalezneme podobnou diferenciaci na konci 16. století v novoměstské kanceláři, kde lze zachytit řady pro komunikaci s městy, s císařem a zemskými úředníky, s představiteli panského stavu a s příslušníky nižší šlechty. V kanceláři Starého Města pražského se dá se specializací počítat, ale žádná registra se do dnešní doby nedochovala. V Kutné Hoře se zřejmě vedla jedna rozsáhlá registra pro adresáty z měst i šlechtického stavu.³⁰⁾

Registra dopisů urozeným z let 1587–1591, 1596–1608, psaná na papíru, mají rozměry 23,5 × 33,9 cm a po konzervátorském zásahu získala v roce 1977 novou celokoženou vazbu. Na foliích je patrné mechanické poškození, kdy některá více poškozená folia byla při restaurátorských pracích vyztužena japonským papírem. V registrech najdeme foliacci původní, psanou inkoustem, i novodobou, psanou obyčejnou tužkou.³¹⁾

Koncepty z roku 1589 se nacházejí na celkem 125 foliích a jsou téměř všechny psány českou novogotickou kurzívou.³²⁾ Jazykem zápisů je čeština, pouze v jednom případě je dochován latinský zápis zachycený humanistickým písmem.³³⁾ Jelikož jsou v registrech zaznamenány koncepty misivů (listů poselacích), najdeme v nich množství škrťů a lineárních i marginálních vsuvek. Kniha se skládá z jednotlivých složek, které byly popsány a poté svázány. Současně tak mohlo být zapisováno do více složek současně, a proto dochází k tomu, že zápisy v registrech nejsou řazeny zcela chronologicky.

V rámci paleografického rozboru zápisů z roku 1589 byly zjištěny čtyři písařské ruce, přičemž tři písaři zapisovali do register pravidelně, což

27) SOkA Hradec Králové, AMHK, inv. č. 316, kn. č. 27, Registra dopisů urozeným 1591–1596, fol. 252v.

28) Tamtéž, fol. 167v.

29) J. VOJTÍŠKOVÁ – V. ŠEBESTA, *(Králové)hradecké městské kanceláře*, s. 203.

30) Více tamtéž, s. 189–192.

31) V práci je pro snazší orientaci odkazováno na foliacci novodobou.

32) SOkA Hradec Králové, AMHK, Registra dopisů urozeným 1587–1590, fol. 128r–129r, 131r, 132, 138r–200v, 215r–269v, 273–280v.

33) Tamtéž, fol. 193r. Koncept je adresován Konrádovi z Hubergu na Firnštejně. Z toho vyplývá, že v případě německy mluvícího adresáta používala městská rada ke komunikaci latinu, nikoliv němčinu.

souhlasí se složením tehdejší kanceláře radních písařů³⁴⁾ a odpovídá tomu i rozsáhlost agendy. Mezi písaři nedochází k žádné specializaci, všichni pravidelní písaři do register zapisovali bez ohledu na složitost dané kauzy. Prvním z písařů byl Václav Kotoul,³⁵⁾ který provedl 133 zápisů. Jako další byl identifikován Jiřík Vokáč Dvorský se 135 zápisy.³⁶⁾ Nejvíce konceptů v roce 1589 zachytil Jiřík Vodička Horažďovský,³⁷⁾ který do register zapsal 144 konceptů. Písař D provedl jen 6 zápisů. Je otázkou, kdo koncepty zachytil, neboť torzovitost hradeckého archivu bohužel neposkytuje dostatek srovnávacího materiálu.³⁸⁾

Nedostatek dochovaných pramenů pro Hradec Králové znemožňuje analýzu celkové produkce konceptů, která je zde proto sledována jen ve světle dochovaného svazku. Hradecká kancelář vyhotovila v roce 1589 celkem 418 kompletních zápisů v 390 kauzách týkajících se převážně východočeské nižší šlechty; z výše uvedeného je zřejmé, že se jedná s ohledem na zánik dalších specializovaných register o zlomek celkové produkce misivů. Jeden nedokončený zápis není do celkového množství pro rok 1589 započítán, neboť pravděpodobně došlo k vyřešení situace už během projednávání.³⁹⁾ Ve dvou případech, které do celkového množství započítány jsou, najdeme místo znění konceptu odkazy na nedochované

34) J. VOJTÍŠKOVÁ – V. ŠEBESTA, *(Králové)hradecké městské kanceláře*, s. 147.

35) Rodina Václava Kotoula patřila mezi přední hradecké měšťanské rody. Do městské kanceláře nastoupil v roce 1586 na post třetího radního písaře, v letech 1591–1594 působil ve funkci druhého radního písaře. Více tamtéž, s. 169.

36) Jiřík Vokáč Dvorský, narozený ve Dvoře Králové nad Labem, po univerzitních studiích v Praze nastoupil do hradecké kanceláře v roce 1583 jako třetí radní písař. O tři roky později postoupil na pozici druhého radního písaře, kde setrval do roku 1591. Zemřel v roce 1599 během velké morové epidemie. Více tamtéž, s. 168–169. Jako u jednoho z mála písařů známe i jeho podobu, viz Muzeum Východních Čech v Hradci Králové, sig. Hr-14 (II A 13 b), Graduál český – letní část, fol. 65v (online). Dostupné z URL: http://www.manuscriptorium.com/apps/index.php?direct=record&pid=AIPDIGMVCHK_HR14IIA-13B_3VO6396-cs, [cit. 2018-01-16].

37) Jiřík Vodička Horažďovský nastoupil do městské kanceláře v roce 1576 jako druhý radní písař, o dva roky později byl jmenován jako přední písař. Na této pozici setrval do roku 1590, kdy se stal primasem. Zemřel v roce 1601 a jeho vnukem byl pozdější spisovatel Bohuslav Balbín. Více J. VOJTÍŠKOVÁ – V. ŠEBESTA, *(Králové)hradecké městské kanceláře*, s. 164–167.

38) Je možné, že tímto písařem, jehož písmo není známo, byl Adam Levhartický z Levhartic, který v kanceláři mohl vypomáhat před svou smrtí v roce 1590.

39) SOKA Hradec Králové, AMHK, Registra dopisů urozeným 1587–1590, fol. 143v.

svazky pro jiné adresáty. K takové situaci mohlo dojít z toho důvodu, že požadovaný svazek nebyl momentálně k dispozici. S touto situací se setkáváme např. i v novoměstských registrech.⁴⁰⁾

Počet zápisů byl v průběhu roku celkem vyrovnaný, v průměru 35 za měsíc. Větší počet konceptů (47) vznikl v lednu 1589, kdy rada zřejmě vyřizovala záležitosti ještě z prosince 1588. Nižší počet zápisů (19) se naopak objevuje v dubnu, což bylo ovlivněno velikonočními svátky.⁴¹⁾ Dalším měsícem s nižší činností kanceláře je září s 15 zápisy, kdy aktivitu kanceláře ovlivnil výše zmíněný jarmark,⁴²⁾ a proto vidíme narůst písarské produkce obdobně v říjnu 1589, kdy bylo zaznamenáno 44 zápisů. V prosinci vznikl poslední zápis 18. prosince, po Vánocích byly zapsány tři koncepty v rozmezí 28.–30. prosince. Produkce tedy byla odvislá od jednání městské rady.

Tab. 1: Počet zápisů v registerch v jednotlivých měsících roku 1589

Měsíc	Celkem	Měsíc	Celkem
leden	48	červenec	36
únor	37	srpen	40
březen	36	září	15
duben	19	říjen	44
květen	20	listopad	56
červen	34	prosinec	33

Nejvíce konceptů pro okolní nižší šlechtu bylo v roce 1589 zachyceno v pátek, 107 záznamů. Ostatní dny jsou zastoupeny 52–77 zápisy. V neděli, tedy ve sváteční den, byl v roce 1589 do register zapsán jediný zápis.⁴³⁾ Otázkou ovšem zůstává, zda koncepty misivů vznikaly vždy v den jednání městské rady. Lze předpokládat, že zvláště v důležitých záležitostech jistě nebylo možné vyhotovení misivu odkládat. Tuto skutečnost by objasnily radní manuály, do kterých byly prováděny záznamy o těchto zasedáních,

40) Srov. J. VOJTÍŠKOVÁ, *Písemná komunikace*, s. 104–110.

41) V roce 1589 připadla Velikonoční neděle na 2. dubna.

42) Viz poznámka 24.

43) Obsahem konceptu bylo sdělení, že adresátka Eva Talacková z Poličan a na Velehrádku byla nemocná a musí svůj dluh 13 kop g. míš. odeslat po poslovi. SOKA Hradec Králové, AMHK, Registra dopisů urozeným 1587–1590, fol. 164v.

které se ale pro Hradec Králové nedochovaly.⁴⁴⁾ Výše uvedená čísla lze tedy hodnotit z hlediska zatíženosti písařů.

Pokud získaná data porovnáme s výsledky dosavadního výzkumu pro Hradec Králové, zjistíme, že v roce 1596 bylo zachyceno 328 konceptů misivů určených nižší šlechtě⁴⁵⁾ a 423 konceptů pro rok 1590.⁴⁶⁾ Tato čísla a fakt, že podle původní foliace žádné folio nechybí, by ukazovaly na možnost, že je materiál, dochovaný k roku 1589, kompletní. Pokud porovnáme komunikační praxi Hradce Králové s praxí na Novém Městě pražském, kterou zpracovala J. Vojtíšková, zjistíme, že v tamních *Registrech pro záležitosti rytířské 1587–1593* je zaznamenáno 643 misivů za sedm let, tedy průměrně 92 misivů za rok. Uvedená čísla je ovšem nutno posuzovat v širších souvislostech, zejména s ohledem na zastoupení nižší šlechty v okolí obou měst a její majetkoprávní poměry.

Proces vzniku misivu a městští poslové v Hradci Králové

Jak bylo výše zmíněno, koncepty misivů vznikaly v hradecké kanceláři, která sídlila na radnici.⁴⁷⁾ Samotný proces vzniku misivu ale začínal tím, že se na městskou radu obrátil „soused“ či „obyvatel“ Hradce se svojí žádostí k projednání a rada pak v těchto záležitostech vystupovala jako zástupce svých obyvatel. Podněty ale mohly být v radě projednávány z důvodu hájení obecních potřeb, nebo se na radu mohli obracet i šlechtici či duchovní instituce.⁴⁸⁾ Městská rada také mohla projednávat odpověď v záležitosti, kterou iniciovala druhá strana. Ve sledovaném období již bývalo obvyklé, že dané žádosti byly k misivu přikládány jako spis, jak dokládá věta, kterou nacházíme v mnoha konceptech: „... *tomu všemu z příležitího spisu porozuměti moci budete.*“⁴⁹⁾ Znění těchto spisů ale neznáme, v archivních fondech bývají dochovány zcela výjimečně.

44) Více o radních manuálech v Hradci Králové J. VOJTÍŠKOVÁ – V. ŠEBESTA, *(Králové)hradecké městské kanceláře*, s. 207–209.

45) Lucie ZOULOVÁ, *Korespondence věnného města Hradce Králové z roku 1596 adresovaná šlechtě*, bakalářská práce na Katedře pomocných věd historických a archivnictví FF UHK, Hradec Králové 2012, s. 128.

46) Kateřina WIMMROVÁ, *Korespondence věnného města Hradec Králové se šlechtou v roce 1590 ve světle městských register*, bakalářská práce na Katedře pomocných věd historických a archivnictví FHS UHK, Hradec Králové 2007, s. 98.

47) Více o hradecké radnici v době předbělohorské J. VOJTÍŠKOVÁ – V. ŠEBESTA, *(Králové)hradecké městské kanceláře*, s. 108–122.

48) Tamtéž, s. 86.

49) SOKA Hradec Králové, AMHK, Registra dopisů urozeným 1587–1590, fol. 256v.

Po projednání žádosti v radě a jejím schválení byl vydán pokyn k vyhotovení konceptu jedním ze tří písařů, kteří do register v roce 1589 zapisovali. Struktura zápisů, které se hradečtí městští písaři drželi, odpovídá dobové praxi.⁵⁰⁾ Poté byl podle schváleného konceptu vyhotoven čistopis a následně byl s připojenou sekretní pečeti předán městskému poslovi.⁵¹⁾ Adresát se po doručení nejprve s misivem seznámil a poté vydal poslovi potvrzení o doručení, tzv. kundšaft. Pak se začala daná záležitost vyřizovat v adresátově kanceláři.⁵²⁾

Když se blíže zaměříme na instituci městských poslů, zjistíme, že v 16. století již byli ve větších městech organizováni.⁵³⁾ Doručovali jak písemnosti městské rady, tak i soukromou korespondenci, což mělo za cíl zvýšit jejich příjmy.⁵⁴⁾ Písemnosti doručovali do okolních měst, na panovnický dvůr, na panství apod., ale mohli cestovat také za hranice země. Příležitostně se mezi posly nacházeli i obchodníci, cestující, studenti nebo členové bohatého řeznického cechu, kteří cestovali po okolí.⁵⁵⁾ Postupem doby se obecně plat poslů změnil z naturálního na peněžní. Pokud vycházel impulz ze strany městské rady, byla to ona, kdo vyplácel poslovi jeho odměnu. Pokud se zaměříme na hradecké prostředí, na konci 80. let 16. století dostával posel od hradecké rady za každou míli⁵⁶⁾ 1 groš český⁵⁷⁾ 2 denáry, v roce 1605 pak 2 g. č. za míli. Poslové cestovali většinou pěšky a ve dne, což prodlužovalo dobu doručování korespondence; pouze v naléhavých případech se přistoupilo k cestování v noci. S sebou nosili kopí, které jim poskytovalo ochranu a zároveň i oporu při chůzi. Na prsou měli štítek s vyobrazením erbu svého města, které sloužilo k jejich odlišení. Tento znak, jehož podobu pro Hradec Králové neznáme, jim zároveň poskytoval ochranu a posel se tím stával nedotknutelný. V Koldínových Právech městských je

50) Více J. VOJTÍŠKOVÁ, *Registra a kopiáře městské korespondence*, s. 471–473.

51) Více J. VOJTÍŠKOVÁ, *Písemná komunikace*, s. 83–90.

52) Tamtéž, s. 130.

53) Více o městských poslech J. VOJTÍŠKOVÁ – V. ŠEBESTA, *(Králové) hradecké městské kanceláře*, s. 126–130.

54) K problematice doručování korespondence v období 16. století naposledy Daniel KOVÁŘ, *Vnímání času a vzdáleností ve světle městské korespondence Českých Budějovic z druhé čtvrtiny 16. věku*, in: M. Hradilová – M. Tošnerová (edd.), *Jakž lidé*, s. 35–43.

55) J. VOJTÍŠKOVÁ, *Písemná komunikace*, s. 120–127.

56) 1 česká míle měřila 11,2495 km. Gustav HOFMANN, *Metrologická příručka pro Čechy, Moravu a Slezsko do zavedení metrické soustavy*, Plzeň 1984, s. 75.

57) Dále bude tato početní jednotka zkracována jako g. č.

městským poslům věnováno několik ustanovení, která jednak zakazují na posla útočit, jednak krást psaní, která nesl, a číst je.⁵⁸⁾

Přestože se v královéhradeckých registrech pro rok 1589 nachází jen velmi málo zmínek o městských poslech, lze jejich činnost v základních rysech rekonstruovat.⁵⁹⁾ I pro Hradec platí, že vedle osob, které funkci posla vykonávaly pravidelně, existovali náhodní poslové. Z dochovaných poznámek je zřejmé, že kromě korespondence doručovali i dlužné částky. V případech, že dlužník odesílal vymáhanou částku svému věřiteli, platil posla on. Příklad odesílání vymáhaných peněz vidíme v jednom ze zápisů, kdy Dorota Lvová odesílala dluh 8 kop g. míš. dluhu po poslu, který toto psaní doručoval.⁶⁰⁾ Po poslu byl doručen i dluh 7 kop g. míš.⁶¹⁾ Anně, manželce bradýře Pavla Osta.⁶²⁾ Posel měl také doručit 7 kop 26 g. míš. Anně Šmukýřce za přetí⁶³⁾ a Dorotě Talachové blíže neurčený dluh po matce Václava Kordule ze Sloupna a na Vřešťově.⁶⁴⁾ Po poslu byl také odeslán přípis složených věcí po nebožce Marianě Voslavické.⁶⁵⁾ „*Naschvální posel*“⁶⁶⁾ měl radě města Hradce Králové doručit zprávu o dni a hodině průjezdu rakouského arciknížete Maxmiliána Jaroměří při jeho návratu z Polska.⁶⁷⁾

Psaní mohl adresátovi doručit i sám žadatel, který pak byl označován jako „*ukazatel listu tohot*“.⁶⁸⁾ Tento případ nacházíme v žádosti Šimona, syna zemřelého Kašpara Kračka z města Hradiště.⁶⁹⁾ Jedinou zprávou

58) J. VOJTÍŠKOVÁ, *Pisemná komunikace*, s. 126–127; Karel MALÝ a kol., *Práva městská Království českého*, Praha 2013, s. 284.

59) Možnosti podrobnějšího výzkumu městských poslů jsou značně omezeny torzovitostí hradeckého archivu, další informace o této záslužné instituci je možné získat např. z dochovaných finančních register úředníka Jana [SOKA Hradec Králové, AMHK, inv. č. 5155, kn. č. 3789, Registra výdajů a příjmu úředníka Jana 1590 (1591)] nebo z register vydání z důchodu městského 1605 [Tamtéž, inv. č. 5156, kn. č. 3790, Registra vydání z důchodu městského 1605], kdy oba tyto prameny zachycují výdaje městské rady.

60) Tamtéž, Registra dopisů urozeným 1587–1590, fol. 166r.

61) Dále bude tato početní jednotka zkracována jako g. míš. Poměr mezi g. č. a g. míš. byl 1:2.

62) SOKA Hradec Králové, AMHK, Registra dopisů urozeným 1587–1590, fol. 197v.

63) Tamtéž, fol. 231r.

64) Tamtéž, fol. 233v.

65) Tamtéž, fol. 164r.

66) Zvláštní, rychlý posel.

67) SOKA Hradec Králové, AMHK, Registra dopisů urozeným 1587–1590, fol. 199v.

68) J. VOJTÍŠKOVÁ, *Pisemná komunikace*, s. 120.

69) SOKA Hradec Králové, AMHK, Registra dopisů urozeným 1587–1590, fol. 250r.

s konkrétním jménem posla z roku 1589, který doručil misiv adresátovi z řad východočeských nižších šlechticů, je poznámka pod zápisem na foliu 260v: „*Tohoto psaní v outerý po památce svatého Klimenta Stanislav posel, podruh od Popelky, panu Fridrichovi z Vildnštejna dodal.*“

V registrech najdeme i zmínky o vrchnostenských poslech, kteří se na svých cestách potkávali s těmi městskými.⁷⁰⁾ Zápis adresovaný Fridrichovi z Vlkanova a na Kvasinách⁷¹⁾ hovoří o poslu, který s sebou přivezl kromě odpovědi i 5 kop g. č. dluhu hradeckého obyvatele Jana Solnického. Tito vrchnostenští poslové pak následně doručovali do Hradce Králové odpovědi v daných záležitostech. V jednom případě posel nemohl vyzvednout peníze za grunt pana Hamzy Bořka ze Zábědovic a na Světí.⁷²⁾

Adresáti misivů zachycení v registrech k roku 1589

Jak již bylo výše uvedeno, jedním z cílů studie je rozbor adresátů, jimž byly hradeckými radními písaři zasílány vyhotovené misivy. V celkovém počtu zápisů nalezneme 145 různých adresátů, zejména se jednalo o nižší šlechtu usedlou v Hradeckém kraji. Ze zkoumaného souboru konceptů vybočují zápisy adresované jiným městským radám. S ohledem na zánik register s koncepty misivů určených městům jsou tyto zápisy zcela unikátní, přičemž pro rok 1589 lze doložit celkem čtyři (Nové Město nad Metují, Sezemice, Rychnov nad Kněžnou, Jaroměř).⁷³⁾ Jak jsme již zmínili, pokud nebyl k dispozici příslušný svazek register, písař příchozí misiv zapsal do jiného svazku, přičemž bývalo zvykem, že v příslušných registrech pro městskou korespondenci na to upozornil, aby byl zápis dohledatelný. Tuto praxi lze vysledovat i v kanceláři Nového Města pražského.⁷⁴⁾ V prvním listu psali hradečtí konšelé radě města Trachtína, že nemohou vymáhat dluh za víno ve výši 84 tolarů, který zůstal po zesnulém Maxmiliánu Šteterovi.⁷⁵⁾

70) Více o vrchnostenských poslech Zdeněk VYBÍRAL, *Politická komunikace aristokratické společnosti českých zemí na počátku novověku*, České Budějovice 2005, s. 219–250.

71) SOKA Hradec Králové, AMHK, Registra dopisů urozeným 1587–1590, fol. 172r.

72) „... posel váš tak dlouho čekaje a nic se dočekať nemohl.“ Tamtéž, fol. 191r–191v.

73) Podobně lze několik konceptů nalézt např. i v agendě z roku 1596. L. ZOULOVÁ, *Korespondence věnného města Hradce Králové*, s. 31.

74) J. VOJTIŠKOVÁ, *Písemná komunikace*, s. 146–148.

75) SOKA Hradec Králové, AMHK, Registra dopisů urozeným 1587–1590, fol. 215r–215v. Dnes se jedná o město Strachotín. Srov. Ladislav HOSÁK – Rudolf ŠRÁMEK, *Místní jména na Moravě a ve Slezsku M–Ž*, Praha 1980, s. 496.

Městské radě v Sezemicích psal prostřednictvím hradecké reprezentace Václav Kocián, hradecký kušař, aby si od něj Jakub Suchánek ze Sezemic vyzvedl opravenou kuši a zaplatil za ni.⁷⁶⁾ Na chrudimskou radu se obracela Anna Škvarka, hradecká obyvatelka, aby Václav Domapil, chrudimský měšťan, přestal vymáhat dluhy jejího manžela, jelikož rodina trpí následky po blíže nespecifikované pohromě.⁷⁷⁾ A Jan Buble z Meziklas žádal purkmistra a radu Nového Města nad Metují o vymáhání blíže neurčených dluhů.⁷⁸⁾

Pokud se budeme soustředit na koncepty adresované nižší šlechtě, zjistíme, že nejčastěji byla psaní adresována zástupcům rodů Pecinkarů (též Pecingarů) z Bydžína (32 zápisů),⁷⁹⁾ Dobřenských z Dobřenic (27 zápisů),⁸⁰⁾ Hamzů ze Zábědovic (21 zápisů),⁸¹⁾ Sadovských ze Sloupna (19 zápisů),⁸²⁾ Dohalských z Dohalic (15 zápisů)⁸³⁾ a Heřmanských ze Sloupna (6 zápisů).⁸⁴⁾ Ti se objevují v adresách v případech, že se jich věc přímo dotýkala. V případě

76) SOKA Hradec Králové, AMHK, Registra dopisů urozeným 1587–1590, fol. 189r.

77) Tamtéž, fol. 186v. Touto nespecifikovanou pohromou by mohl být požár z roku 1586, jenž je zmíněn na fol. 276r–276v.

78) Tamtéž, fol. 191r.

79) Pecingarové z Bydžína jsou vladycskou rodinou, jež pochází z Horní Falce nebo Bavorska. Do Čech přišla v druhé polovině 15. století a rozdělila se na několik větví – jedna z nich sídlila v Choustníkově Hradišti (dnes vzdálené 30 km od Hradce Králové), další pak sídlila v Nechanicích (dnes 16 km vzdálených od Hradce Králové). Více Jan OTTO, *Ottův slovník naučný*, Díl 19, Praha 1902, s. 381.

80) Dobřenští z Dobřenic byli také českou vladycskou rodinou, usedlou v Dobřenicích (dnešní vzdálenost od Hradce Králové činí 20 km), která se postupně rozdělila do čtyř větví. Více Bohumír SMUTNÝ, *K dějinám rodu Dobřenských a jejich rodinného archivu*, Genealogické a heraldické informace 1999, s. 23–37; Jan Maxmilián DOBRZENSKÝ, *Ž Dobřenic je cesta dlouhá...*, Haliburton (Kanada) 1987.

81) Hamzové ze Zábědovic byly českým vladycským rodem, pocházejícím ze Zábědovic (dnes nese název Zábědov a leží 29 km od Hradce Králové). Více Petr VOREL, *Petr Hamza ze Zábědovic a regentská správa perněstejných dominií v Čechách v letech 1550–1552*, Sborník vědeckých prací Univerzity Pardubice. Série C 2, 1996, s. 115–142.

82) Heřmanští a Sadovští ze Sloupna byli příbuznými vladyckými rodinami, pocházejícími z tvrze Sloupno u Nového Bydžova. Více Jiří HAS, *Rod Plesů Heřmanských ze Sloupna*, Heraldika a genealogie 25, 1992, č. 2, s. 121–132.

83) Dohalští z Dohalic byly českou vladycskou rodinou, jejíž sídlo bylo v Dohalicích, dnes vzdálených od Hradce Králové 14 km. Dohalští postupně získali do vlastnictví další vesnice, např. Mokrovousy aj. Více Milan BUBEN, *Bořkové–Dohalští z Dohalic*, Střední Evropa. Revue pro středoevropskou kulturu a politiku 12, 1996, č. 59, s. 111–123.

84) Viz poznámka 82.

vrchnostenských záležitostí, kdy mělo panství rozvinutý systém úřednické činnosti či když úředník disponoval pravomocemi od vrchnosti vyřizovat určité záležitosti, nebyl misiv adresován přímo majiteli panství, ale pověřenému úředníkovi z jeho kanceláře, což je též přímo uvedeno v adrese konceptu. Nejčastěji se jednalo o pardubického hejtmana (42 zápisů), který měl na starosti pardubické komorní panství,⁸⁵⁾ smiřického úředníka (31 zápisů),⁸⁶⁾ hořického úředníka (5 zápisů)⁸⁷⁾ a úředníka na Opočně (3 zápisy).⁸⁸⁾ Výjimkou je např. koncept misivu adresovaného Burianu Trčkovi z Lípy, císařskému radovi a podkomořímu Českého království, který byl požádán svým jičínským poddaným Tomášem Patočkou, zda by se mohl se svou manželkou usadit na statcích města Hradce a provozovat zde svou živnost, která není blíže specifikována.⁸⁹⁾ Tento zápis je příkladem migrace řemeslníků do města. Příjemcem misivu z hradecké kanceláře také mohl být zemský úředník, který zde ovšem vystupoval na místě majitele vsi, ve které bydleli dotčení obyvatelé. Jedním z nich byl purkrabí Hradeckého kraje, Albrecht Kapoun ze Svojkova a na Hlušicích. V tomto případě se na něj obracela úředně městská rada v záležitosti pečení koláčů, a protože se zřejmě jednalo o hájení cechovních záležitostí hradeckých kolečníků, byl zápis adresován přímo majiteli.⁹⁰⁾ Jiný koncept byl adresován Jindřichu Dobřenskému z Dobřenic Čápovi a na Valích, výběřčímu posudného v Chrudimském kraji, jemuž byl po městském poslu odeslán přípis věci po zemřelé paní Marianě Voslavické.⁹¹⁾ Strohost misivu zde ovšem neumožňuje lepší rekonstrukci situace a dnes tedy nevíme, o jaký dluh se jednalo.

85) Pardubické panství bylo v době předbělohorské v držení pánů z Pernštejna. Více o historii tohoto rodu Petr VOREL, *Páni z Pernštejna. Vzestup a pád rodu erbu zubří hlavy v dějinách Čech a Moravy*, Praha 1999.

86) V roce 1589 bylo smiřické panství v držení rodu Trčků z Lípy. Více August SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze království českého*, Díl 2, Hradecko, Praha 1994, s. 223–227.

87) Hořice byly k roku 1589 v držení rodu Trčků z Lípy, více tamtéž, s. 225–226. V roce 1589 je jako hořický úředník jmenován Bernart Rakvice z Černhausu.

88) Majitelem opočenského panství byl v této době Vilém Ostrovský ze Skalky a na Skalce. Více o tomto panství Petr NOSEK, *Východočeské panství Opočno v letech 1618–1638*, diplomová práce na Historickém ústavu Filozofické fakulty Univerzity Karlovy, Praha 2009.

89) SOkA Hradec Králové, AMHK, Registra dopisů urozeným 1587–1590, fol. 142v–143r.

90) Tamtéž, fol. 173r–173v. V případě tohoto zápisu se jedná o odpověď městské rady, a tak přesná příčina dané záležitosti není známa.

91) Tamtéž, fol. 163v–164r.

Lze tedy konstatovat, že příslušníci nižší šlechty, kteří v Hradeckém kraji vlastnili četné majetky, patřili mezi tradiční adresáty královéhradeckých misivů, ale ve výjimečných případech jsou v registrech zachyceny i koncepty pro jiné adresáty, jmenovitě městské.

Typologie zápisů v Registrech v roce 1589

Městská korespondence, zachycená v tomto případě v Registrech dopisů urozeným, poskytuje náhled na život obyvatel daného města. Na následujících řádcích se zaměříme konkrétně na obyvatele Hradce Králové závěru 16. století, kteří prostřednictvím korespondence řešili rozličné problémy. Jak již bylo zmíněno výše, v roce 1589 bylo vyhotoveno celkem 418 zápisů v 390 kauzách, přičemž zmíněné zápisy je možné zařadit do čtyř skupin podle obsahu: majetkové záležitosti jednotlivců, trestněprávní záležitosti, vrchnostenské záležitosti a obecní záležitosti. Ke stejným závěrům pro Hradec Králové dospěly i L. Zoulová⁹²⁾ a K. Wimmrová,⁹³⁾ stejně jako J. Vojtíšková pro Nové Město pražské a města polabského pětíměstí.⁹⁴⁾

Do první kategorie spadá většina zápisů, kdy se na městskou radu obraceli hradečtí měšťané, sousedé či obyvatelé,⁹⁵⁾ aby byly vyřešeny finanční i věcné pohledávky s poddanými zvláště okolních panství. Nejčastěji řešenou záležitostí bylo vymáhání dluhů za pivo, což souviselo s napjatou situací okolo vaření piva v této době. Tento problém postupně rostl již od doby Jagellonců, kdy sladovníci začali vést spory s právovárečnými měšťany a také s okolní šlechtou, která rozvíjela podnikání ve vlastní režii na svých statcích. Šlechta zakazovala dovoz hradeckého piva na svá panství, což vyvolávalo rozepře z důvodu nedostatku odbytišť.⁹⁶⁾ Sladovníci se pokoušeli prodávat pivo krčmářům na dluh, a proto konšelé v roce 1580 vydali nařízení, které tuto činnost zakazovalo. I přes tento zákaz se pivo na dluh stále prodávalo, jak ukazuje zápis, v němž hradecký měšťan a radní Jan Huspeka vymáhal po Bartoňovi, krčmáři ze vsi Kůrkovic, a jeho manželce

92) L. ZOULOVÁ, *Korespondence věnného města Hradce Králové z roku 1596 adresovaná šlechtě*, s. 127.

93) K. WIMMROVÁ, *Korespondence věnného města Hradec Králové se šlechtou v roce 1590*, s. 25–32.

94) J. VOJTÍŠKOVÁ, *Písemná komunikace mezi českými královskými městy*, s. 309–311.

95) Více k rozlišení těchto pojmů Jana KRUMPHOLCOVÁ, *Úřední komunikace českých královských měst v předbělohorském období (Úřední korespondence mezi Českým Brodem, Nymburkem a Kolinem)*, rigorózní práce na UHK PF UHK, Hradec Králové 2002.

96) J. MIKULKA, *Dějiny Hradce Králové*, I, s. 275–276.

Anně 107 kop 4 g. míš. za pivo.⁹⁷⁾ Sledovaly se i ceny, za které sladovníci tovar prodávali, a v roce 1587 se rada usnesla, že potrestá každého, kdo bude prodávat slad levněji, zákazem vaření na čtvrt roku.⁹⁸⁾

V některých případech nebyl ovšem důvod dluhu uveden, jako např. u zápisu adresovaného Kryštofu Plesovi Heřmanskému ze Sloupna a na Radově, hejtmanovi Hradeckého kraje (který zde působil jako vrchnost).⁹⁹⁾ Atypická je i žádost Eliáše Zvonaře, aby si od něj čibužské záduší vyzvedlo vyhotovený zvon.¹⁰⁰⁾

V některých případech byl sám šlechtic i věřitelem. Dorota Talachová vymáhala na Václavu Kordulovi ze Sloupna blíže neurčený dluh jeho zesnulé matky.¹⁰¹⁾ Velice často u vysokých dlužních částek docházelo k vyhlášení práva stavného¹⁰²⁾ a skrze něj se dluh vymáhal na ostatních poddaných daného panství.¹⁰³⁾ Formule, ve které bylo oznámeno vyhlášení práva stavného, zní následovně: „... aby z práva stavného, kteréž měštěnin náš tímto psaním s škodami na to vzešlými opovídá, sjíti mohlo...“.¹⁰⁴⁾ Tuto agendu měl ve městech na starosti městský rychtář.¹⁰⁵⁾

Výše vymáhaných dluhů se pohybuje průměrně okolo 40 kop g. míš. Největší částka se objevuje v zápisu, kdy Lidmila, vdova po nebožtíku Petrovi Táborském, žádá o odložení splacení dluhu 100 kop g. č.¹⁰⁶⁾ Dluhy byly většinou uváděny v g. míš. V jednom případě je dluh uveden v tola-rech¹⁰⁷⁾ a jednou se objevuje zpráva o odeslání částky 2 uherských zlatých.¹⁰⁸⁾

97) SOKA Hradec Králové, AMHK, Registra dopisů urozeným 1587–1590, fol. 143r–143v.

98) J. MIKULKA, *Dějiny Hradce Králové*, I, s. 277.

99) SOKA Hradec Králové, AMHK, Registra dopisů urozeným 1587–1590, fol. 160v–161r.

100) Tamtéž, fol. 274v–275r.

101) Tamtéž, fol. 229r–229v.

102) Pokud bylo nad obyvatelem obce vyhlášeno právo stavné, mohl věřitel po uplynutí dvou týdnů vymáhat dluh na obyvatelích této obce. Více K. MALÝ a kol., *Práva městská*, s. 265–268.

103) Více Jiří KLABOUCH, *K dějinám obstavování a přípořádání ve feudálním právu českém a moravském*, Sborník historický 8, 1961, s. 197–233.

104) SOKA Hradec Králové, AMHK, Registra dopisů urozeným 1587–1590, fol. 155v–156r.

105) Více o hradeckých městských rychtářích J. VOJTÍŠKOVÁ – V. ŠEBESTA, *(Králové)hradecké městské kanceláře*, s. 295–308.

106) SOKA Hradec Králové, AMHK, Registra dopisů urozeným 1587–1590, fol. 244v.

107) Tamtéž, fol. 215r.

108) Tamtéž, fol. 193v.

V některých zápisech se objevují ceny zboží, např. za korce ječmene a hrachu, které dohromady stály 3 kopy 18 g. míš.,¹⁰⁹⁾ nebo za zmiňované sudy piva.¹¹⁰⁾ Plný sud piva nejčastěji stál 34 g. č., prázdný sud potom 4 g. č.¹¹¹⁾ Ceny sudů byly také uváděny v g. míš., potom byly ceny následující: plný sud stál 1 kopy 10 g. míš., prázdný sud 1 kopy g. míš.¹¹²⁾ V registrech ovšem není zachycena velikost sudů.¹¹³⁾ V jednom případě je uvedena cena za česání a hlídání jablek¹¹⁴⁾ a za opravu zbroje na 7 pacholků, jejíž cena byla 12 kop míš.¹¹⁵⁾ Také se objevila žádost o vrácení půjčených zvířat, v tomto případě krav.¹¹⁶⁾

Dlužníci také mohli požádat o odklad splácení dluhu, většinou o několik týdnů.¹¹⁷⁾ Výjimkou byl Václav Baška, který žádal o odklad splácení do té doby, než prodá svůj dům.¹¹⁸⁾ Za dlužníky se také mohli postavit rukojmí¹¹⁹⁾ a věřitel potom dluh vymáhal na nich. Např. hradečtí sousedé Jiřík Dýnek a Dorota Talacková byli rukojmími za Jana Solnického, hradeckého souseda, a žádali o odložení splácení dluhu.¹²⁰⁾

Kromě výše uvedeného patří do kategorie majetkových záležitostí jednotlivců i dědické záležitosti. Eva Dvořáková z Lochenic žádala o vydání dědictví po své matce Johaně Ježkové.¹²¹⁾ V jednom případě se objevuje i žádost o vyřízení závěti, kdy vdova Marta žádala o vyřízení poslední vůle svého manžela Jiříka Cihlíře.¹²²⁾ Václav Trakař Karpíšek, hradecký soused, žádal o vysvědčení, které by dokazovalo, že je synem Anny Karpíškové a bratrem nebožtíka Urbana Karpíška Šmejdiře, a tím měl nárok na dědictví po Martě Šmejdiřce, což byla Urbanova manželka.¹²³⁾

109) Tamtéž, fol. 219v.

110) Tamtéž, fol. 196r.

111) Tamtéž, fol. 155v.

112) Tamtéž, fol. 196r.

113) Více G. HOFMANN, *Metrologická příručka*, s. 89.

114) SOKA Hradec Králové, AMHK, Registra dopisů urozeným 1587–1590, fol. 273v–274r.

115) Tamtéž, fol. 257v–258r.

116) Tamtéž, fol. 151v–152r.

117) Tamtéž, fol. 217v.

118) Tamtéž, fol. 200v.

119) K. MALÝ a kol., *Práva městská*, s. 231–237. V hradecké kanceláři byla vedena samostatná řada register rukojemství, z nichž se do dnešních dnů zachovala pouze kniha z let 1577–1581. Více J. VOJTÍŠKOVÁ – V. ŠEBESTA, *(Králové)hradecké městské kanceláře*, s. 254–255.

120) SOKA Hradec Králové, AMHK, Registra dopisů urozeným 1587–1590, fol. 158v.

121) Tamtéž, fol. 138v.

122) Tamtéž, fol. 132r.

123) Tamtéž, fol. 221r.

Do trestněprávních záležitostí patří žádosti o uvěznění dlužníků, zlodějů a škůdců a případné žádosti o použití práva útrpného. Např. hradecký měšťan Adam Pekelský žádal o uvěznění Mikuláše Pekaře pro neplacení dluhu.¹²⁴⁾ Právo útrpné bylo použito na zloděje a škůdce Vaška Vašíčka, který okradl Šimona Kubáska ze vsi Plačic.¹²⁵⁾

Můžeme se také setkat s žádostí o propuštění z vězení. Hradečtí sousedé Martin Přerovský a Jan Tříška žádali radu, aby byli propuštěni z vězení a mohli Adamu Horsákovi zaplatit dluh 74 kop g. míš.¹²⁶⁾ Václav Bašta žádal o propuštění z vězení, aby se mohl postarat o svoje děti.¹²⁷⁾ Rada města Hradce Králové také stanovila datum vývodu¹²⁸⁾ krčmáře Jíry Lahůdky, který byl obviněn Adamem, synem Jana starého Mlynáře, že spolu kradli.¹²⁹⁾ Do této kategorie také spadala záležitost, která se týkala smilnění mezi Jiríkem Borůvkou a Annou, dívkou Havla Vostrovského.¹³⁰⁾ Celá záležitost skončila uvězněním Jiríka i Anny, ale dívka byla nakonec propuštěna z vězení. V záležitostech vymáhání dluhu se mohla objevit pohružka uvězněním dlužníka, aby opravdu došlo k zaplacení vymáhané částky. V tomto případě oznamovala např. rada města Hradce Králové Janu staršímu Dohalskému, že uvěznila Jana Šafáře, aby splatil svoje dluhy.¹³¹⁾

Zmiňme i případ, kdy Martin Vlach žádal o vydání škůdce, který mu vykradl dům, ke krajské popravě.¹³²⁾ Jan Malý žádal, aby mu sirotci, poddaní Zdeňka staršího z Dobřenic a na Odraném Veselí, více neškodili v jeho rybářské živnosti.¹³³⁾ Městská rada také často odkládala stání v nejrůznějších záležitostech. Někdy tyto kauzy nebyly blíže specifikovány.¹³⁴⁾ V jiných případech se mohl odkládat soud s dlužníky. Účastníci soudu byli o změně termínu informováni a náhradní termín jim byl přímo určen. V některých případech se mohlo stát, že účastník soudního řízení nebyl nalezen doma; tehdy se soud odkládal až na dobu po jeho návratu.¹³⁵⁾

124) Tamtéž, fol. 256v.

125) Tamtéž, fol. 260v.

126) Tamtéž, fol. 161v–162r.

127) Tamtéž, fol. 163r.

128) Vývod je jiné označení pro dokázání nevinu (online). Dostupné z URL: <http://vokabular.ujc.cas.cz/hledani.aspx>, [cit. 2016-06-10].

129) SOkA Hradec Králové, AMHK, Registra dopisů urozeným 1587–1590, fol. 180r.

130) Tamtéž, fol. 139v–140r.

131) Tamtéž, fol. 156v–157r.

132) Tamtéž, fol. 144r.

133) Tamtéž, fol. 170r–170v.

134) Tamtéž, fol. 157r.

135) Tamtéž, fol. 179v.

Vrchnostenské záležitosti obsahují žádosti o povolení k sňatku s poddanými jiného šlechtice. Např. Valentin, syn Tomáše Výravského, žádal pardubického hejtmána o povolení k sňatku s Annou Tomáškovou.¹³⁶⁾ Do této kategorie také spadají žádosti o listy zhostní.¹³⁷⁾ Zuzana, manželka Jiříka Spického ze vsi Plotišť, hradeckého poddaného, žádala Václava Kordule ze Sloupna jakožto svojí vrchnost o zhostní list, aby se mohla usadit se svým manželem na hradeckých gruntech.¹³⁸⁾ Naopak Pavel Vídeňský, v registrech zapsaný jako hradecký soused, musel dokazovat Zdeňkovi Dobřenskému z Dobřenic a na Odraném Veselí, že již není jeho poddaným, protože obdržel zhostní list.¹³⁹⁾ Pavel Vídeňský odeslal vidimus svého zhostního listu, ale ani tím nebyl zřejmě Zdeněk Dobřenský z Dobřenic uspokojen, protože později je možné nalézt zápis s přímluvou, aby Pavlovi Vídeňskému nebylo činěno více starostí. Můžeme se také setkat s žádostí Marty, manželky hradeckého měšťana Mikuláše Štípáka, aby byl udělen zhostní list Anně, dceři Mikuláše Kleně z Třebechovic, která měla u Marty sloužit.¹⁴⁰⁾

Dále se v registrech nacházejí záznamy dotýkající se obecních záležitostí nebo obecních zaměstnanců. Jedná se např. o zápis, kdy rada města Hradce Králové posílá blahopřání k sňatku Martinovi z Vlkanova a na Solnici s Martou Mateřovskou z Mateřova, a zároveň se omlouvá, že se pro různá zaneprázdnění nemůže svatby zúčastnit a místo toho posílá tři sudy piva.¹⁴¹⁾ Dále sem patří i zápis, kdy hradečtí radní psali Benjaminu Kutovci z Úrazu a na Hlubočepích, hofrychtěři a písaři menších desk zemských Království českého, že obnovení rady může proběhnout 29. srpna 1589.¹⁴²⁾ Vymáhat pohledávky mohly i instituce, jako např. záduší. V jednom případě vymáhal výše zmíněný Jan Huspeka, správce záduší hradeckého kostela Sv. Ducha, úroky, které měly být záduší odvedeny, a to po Jakubu Noskovi a Petru Bořkovi ze vsi Nedělišť.¹⁴³⁾ Mimo to do této kategorie spadá i žádost Lukáše Foršt knechta o navrácení ukradeného mysliveckého psa.¹⁴⁴⁾

Naprostá většina záležitostí ze všech skupin byla vyřešena z pohledu městské rady jedním až třemi zápisy. Výjimku v tomto ohledu tvoří spor

136) Tamtéž, fol. 199r.

137) Více Zdeněk FIALA – Zdeňka HLEDÍKOVÁ – Jindřich ŠEBÁNEK, *Česká diplomatika do roku 1848*, Praha 1984, s. 311.

138) SOKA Hradec Králové, AMHK, Registra dopisů urozeným 1587–1590, fol. 223v.

139) Tamtéž, fol. 140r–140v.

140) Tamtéž, fol. 181v–182r.

141) Tamtéž, fol. 242v–243r.

142) Tamtéž, fol. 227r.

143) Tamtéž, fol. 154r–154v.

144) Tamtéž, fol. 149r.

ohledně spravedlnosti k právnímu dvoru mezi Mandalénou, manželkou Jana Moštěnského ze Zámostí, úředníka na Moštěnici, a Hamzou Bořkem ze Zábědovic a na Světí. Tento spor byl v roce 1589 řešen v rámci sedmi psaní, přičemž záležitost nebyla vyřešena ani v následujícím roce.¹⁴⁵⁾

Ve dvou případech nelze koncept zařadit do žádné kategorie, jelikož je v registrech uvedena pouze poznámka, že odpověď městské rady se nachází na originálu psaní, které bylo do městské kanceláře doručeno.¹⁴⁶⁾

Závěr

Královéhradecká registra z let 1587–1591, 1596–1608 a 1591–1596 jsou jedinými specializovanými pomocnými kancelářskými knihami, které se z tamní rozsáhlé úřední agendy dochovaly. Na základě komplexní diplomatické analýzy lze potvrdit, že radním písařům sloužily k zachycování konceptů listů posílacích adresovaných nižší šlechtě a že byly paralelně vedeny s dalšími, bohužel nedochovanými svazky používanými pro korespondenci s městy, vyšší šlechtou, zemskými úředníky a panovníkem. Tuto specializaci lze spatřit i v kanceláři Nového Města pražského a můžeme ji předpokládat také na Starém Městě pražském. Právě tato potřeba vést různé knihy pro odlišné společenské vrstvy dokládá vyspělost prostředí Hradce Králové v předbělohorské době. V naprosté většině měst byl totiž obvykle veden jen jeden svazek register, jež jsou zejména cenným svědectvím o navazovaných hospodářských kontaktech města a jeho obyvatel, byť ve světle problémových jevů. Dochované hradecké záznamy tak odkrývají vazby tamního obyvatelstva s poddanými zejména Hradeckého kraje, jejichž vrchností byla nižší šlechta. Mezi adresáty z jiných krajů můžeme jmenovat např. Jana Skalského, úředníka na Cerhenicích a Krucemburku. I několik dekád po uzavření Svatováclavské smlouvy tak hradecká výroba a trh sloužily k zásobování širšího regionu. Lze proto litovat, že se nedochovaly svazky za delší časové období, které by mohly lépe rozkrývat problémy, které přinášel pozvolný rozvoj okolních panství. Právě četnost zápisů a jejich postupný pokles toho bývají viditelným dokladem.

Jedním z cílů příspěvků bylo představit adresáty konceptů zachycených v registrech pro nižší šlechtu. Nejčastěji se jednalo o příslušníky východočeské nižší aristokracie. Mezi nejčastější adresáty patřily vladycké

145) K. WIMMROVÁ, *Korespondence věnného města Hradec Králové se šlechtou v roce 1590*, s. 28.

146) SOKA Hradec Králové, AMHK, Registra dopisů urozeným 1587–1590, fol. 178r a 257v.

rody z východních Čech, zejména Pecinkarů (též Pecingarů) z Bydžína, Sadovských ze Sloupna, Dobřenských z Dobřenic či Hamzů ze Zábědovic. Pokud mělo panství rozvinutý úřednický systém v kanceláři, byl v adrese uveden příslušný úředník, např. smířický nebo hořický. V roce 1589 jsou v registrech zaznamenány vzácně i čtyři koncepty pro adresáty z řad měst. K této výjimce došlo zřejmě z toho důvodu, že příslušný svazek specializovaných register nebyl k dispozici, ale vzniklý koncept bylo potřeba zachytit. K této situaci docházelo v hradecké kanceláři i v jiných letech, stejně tak tomu bylo i v jiných městských kancelářských, kde lze specializaci doložit.

Naše pozornost byla upřena konkrétně na tu část register, která obsahuje 418 konceptů z roku 1589. Z hlediska typologie zápisů dominovaly záznamy v záležitostech majetkoprávních, zejména ve věcech dlužních a dědických. Menší podíl zápisů tvořily trestněprávní záležitosti, jako byly žádosti o uvěznění a použití útrpného práva, nebo naopak žádosti o propuštění z vězení. Další velkou skupinu zápisů tvoří žádosti o propuštění z poddanství nebo žádosti o usazení se na hradeckých pozemcích. Mimo to mezi zápisy z roku 1589 můžeme nalézt i obecní záležitosti – sem patří zejména zpráva o obnovení městské rady. Tyto výsledky se shodují s dosavadním výzkumem jak pro Hradec Králové v závěru 16. století, tak i pro Nové Město pražské.

Studie se také soustředila na městské posly, jelikož se v konceptech z roku 1589 objevují dílčí informace i o této instituci. Jejich nejčastější využití bylo při doručování korespondence a dlužných částek. Pouze z jednoho zápisu se však dozvídáme poslovo jméno.

Tab. 2: Přehled adresátů z roku 1589 podle specializovaných hradeckých register 1587–1590¹⁴⁷⁾

Adresát	Vsi	Počet zápisů
Pardubický hejtman	Malé Osičky, Opatovice, Velín, Moravany, Ředice, Bukovna (dnes Bukovno), Borek	42
Mikuláš Pecinkar starší z Bydžína a na Petrovicích	Lodín, Petrovice	32
Smiřický úředník	Benátky, Semdražice, Lípa, Velká Skalice, Maršov, Lochenice, Máslojedy	31
Hamza Vosenský, novoměstský úředník	Stroužné, Bohuslavice	14
Jan starší Dobřenský z Dobřenic a na Dobřenicích	Hořejší Újezd, Sobčice, Dobřenice	13
Hamza Bořek ze Zábědovic a na Světí	Nedělišťe, Rosice	23
Zikmund Čertorejský z Čertorej a na Skalách		13
Václav Nejedlý z Vysoké a na Libčanech	Urbanice, Praskačka, Libčany	13
Zikmund Kamenický z Vitiněvsi a na Popovicích	Popovice	12
Jan Moštěnský ze Zámostí a na dvoře v Újezdci, úředník na Moštěnicích		9
Jan Bořek starší Dohalský z Dohalic, na Veselí a Dohalicích	Hořejší Újezd, Dub	9
Bořek starší Dohalský z Dohalic a na Sřezeticích	Sřezetice	9
Albrecht Pecinkar z Bydžína a na hradišti Heřmanovu Choustníku	Kocbeř	9
Martin Srnovec z Varvařova, úředník na Veselí a Rumburce	Hustá	8
Bohuslav Sedlčanský ze Sedlčan		8
Ctibor Smil Pecinkar	Nechanice	7
Adam Zilvar z Zilbrštejna a Pilníkova, na Třebnouševsi a Zerčí	Zaloňov	7
Zikmund Mladota		7

147) V tabulce jsou adresáti seřazeni dle četnosti konceptů, které jim byly adresovány. Sloupec *Vsi* obsahuje název vesnic, kde žili jejich poddaní, byl-li název vesnice v konceptu uveden.

Adresát	Vsi	Počet zápisů
Jan starší Litický z Šonova a na Litici		7
Petr Rosnický, úředník na Rosnicích a na Přímu	Čermutky (dnes Horní a Dolní Čermůtky), Rosnice	7
Hynek Pravětický z Pravětice a na Stěžeřích		7
Jan mladší Radecký z Radče a na Radostově	Stěžery, Radostov	7
Myslibor Hamza Bořek ze Zábědovic a na Hořeněvsi		6
Adam Horsák, úředník na Ulibicích		6
Jiřík Adlspach z Damstorfu		6
Kryštof Ples Heřmanský ze Sloupna a na Radově, hejtman hradeckého kraje	Popovice	6
Fridrich z Vlkanova a na Kvasinách		6
Václav Kordule ze Sloupna, na Vřešťově a Jeřicích		6
Kašpar Volský ze Zvole, úředník na Častolovicích	Týniště nad Orlicí	6
Jan Mokrovouský z Mokrovous a na Rychnově		6
Heřman Ostromiřský z Rokytníka a na Hradištku		6
Jindřich Kůl z Chotče a na Chotči	Choteč	5
Baltazar Šelndorf na Šlapanicích, úředník na Litomyšli		5
Hořícký úředník	Hořice, Pšánky, Libanice	5
Jan Bann z Feruxfeldu, sekretář komory království českého		5
Lidmila Donátová z Hustířan a na Ledčích		5
Jan Nejedlý z Vysoké a na Sedci	Chrastnice	5
Jiřík Vostrovský ze Skalky a na Skalici		4
Václav Karlík z Nežetic a na Holovousích	Holovousy	4
Zdeněk Dobřenský z Dobřenic a na Odraném Veselí		4
Těmín z Těmic na Doubravici nad Úpou		4

Adresát	Vsi	Počet zápisů
Karel Škopek z Bílých Otradovic a na Pecce		4
Jan Skalský, úředník na Cerhenicích a Krucemburku	Krucemburk	4
Mikuláš z Bubna, na Liticích a Žamberku	Doudleby	4
Adam Slatinský		4
Adam Šťastný Hrzán z Harasova a na Potštejně	Potštejn	4
Markéta Dobřenská z Holovous a na Kratonozích	Kratonohy	4
Petr Příbek z Otoslavice a na Holešovicích	Holešovice	4
Jetřich Manstein z Pappenneheimu,* fošmistr panství pardubického		4
Kateřina Dobřenská ze Svárova a na Valech nad Labem		4
Jan starší Ostromiřský z Rokytníka a na Ostroměři		4
Hanuš Buchlovský z Křížkovic, úředník na Náchodě		4
Vilím Jestřibský z Rýznburku a na Homyle		4
Tobiáš Slánský z Doubravice a na Slaném	Slaný	4
Fridrich z Vildštejna, úředník na Starém Hradě		4
Jiřík Vodička z Lesky a na Pšenkách		3
Václav Frajsmut Železný, úředník na Opočně	Třebechovice	3
Vilém Jakub Šarovec z Šarova a na Jeníkovcích		3
Kněz Štěpán, farář ve Všestarech		3
Jan Jestřibský z Rýznburku a na Boharyni	Radíkovice	3
Jan Dobřenský a na Třebešově, náchodský úředník		3
Jiřík Čejka z Olbramovic a Vysokova		3
Vilém Mířkovský z Tropčic a na Vrchlabí	Lánov	3
Benjamín Tamchyna z Doubravice a na Tošově	Skošice	3

Adresát	Vsi	Počet zápisů
Hanuš Rumler, úředník na Miletíně	Třeběhošť (dnes Třebihošť)	3
Adam Drozanský z Litic, úředník na Polici	Lhota, Bezděkov	3
Jan Sladovský ze Sladova a na Bezděkově		3
Petr Stránský ze Stránky, úředník na Nových Hradech a Týnci	Týnec, Trojovice	3
Kryštof Mejtnař, úředník na Vlčicích	Pilníkov	3
Jan Chart, úředník na Vrchlábí	Vrchlábí	3
Adam a Karel z Květnice, na Přítoce a Radovesnicích		3
Erazim Quintus z Dromsdorfu,** sekretář královské komory		2
Burian Trčka z Lípy a na Světlé nad Sázavou, císařský rada a podkomoří království českého		2
Mandalena Závišová ze Vchynic a na Bítovanech		2
Adam Konecchlumský		2
Albrecht Kapoun ze Svojkova a na Hlušicích, J. M. C. rada a purkrabí kraje hradeckého		2
Kateřina Bohdanecká z Lerojid a na Lhotě Řešetové		2
Jan Absolon z Lešky a na Ouřinovicích	Lično, Ouřeňovice (dnes Uhřínovice)	2
Heřman z Bubna a Horním Jelení		2
Anýžka Bošínská z Malejova a na Medlešicích		2
Alina Pravětická ze Skalky a na Stěžeřích		2
Jan Milner z Milhousu, sekretář království českého		2
Hanuš Buchlovecký z Křížkovic		2
Jan Jestřibský z Rýzmburka na Boharyni		3
Jan Kekule ze Stradonic a na Orlí	Kunčí	2
Jan Jiří Vachtle z Pantenova a na Smrkovicích		2
Eliška z Vysoké		2
Jan Mochovský z Údolí, urburěř v Kutné Hoře		2

Adresát	Vsi	Počet zápisů
Martin z Vlkanova a na Solnici		2
Jan Lvovický z Lvovic, úředník na Hlušicích		2
Jiřík z Čedlic a na Vernersdorfu		2
Jan Jiří Vachtl z Pantenova a na Smrkovicích	Kůrkovice	2
Jan starší Straník z Kopidlna a na Studenci	Líšný, Studenec	2
Jan Hejda, úředník na Novém Dvoře	Zlatá Olešnice	2
Purkmistr a rada města Nového Města nad Metují		2
Jan Čedlinský ze Sluh a na Vyklecích		2
Jan Mladší Malovec z Malovic a na Dalkovicích a Libanicích	Libanice	2
Eva Talacková z Poličan a z Velehrádku		2
Zikmund Mladota ze Solopysk a na Slatině		2
Jakub Kadrman z Kelče a na Nedělišti	Nedělišťe	2
Adam Bořek Dohalský z Dohalic a v Třesovicích		2
Václav Malenáč, úředník na Běronicích	Běronice (dnes Běrunice)	2
Matěj Saláv z Lípy a na Oumoníně		2
Kašpar Vyd z Homolkovic, úředník na Velkém Týnci		2
Mandaléna Šarovcová z Chodů a na Srubech		2
Benjamín Kutovec z Ůrazu a na Hlubočepích, hofrychtěř a písař menších desk zemských v království českém		2
Václav Bystřický ze Studnic, rychtář v Jaroměři		2
Jiřík Čejka z Olbramovic a na Dvoře Vysokově		2
Bohuslav Záruba z Hustířan, na Plese a Třeboveticích	Čermutky	1
Mikuláš Stříla z Rosic a na Cerhenicích	Vrchovnice	2

Adresát	Vsi	Počet zápisů
Václav Karlík z Nežetic a na Holovousích		1
Jiřík Dobřenský a na Barchově	Kratonohy	1
Jiří starší Vratislav z Mitrovic, hejtman na Chlumci		1
Václav Konárovský z Libanic, úředník na Chroustovicích		1
Purkmistr a rada města Sezemic		1
Filip Kunš z Jeníku, úředník na Dohalicích		1
Purkmistr a rada města Trachtína		1
Václav Zbyněk Letošnic		1
Kněz Jan Štelčar z Želetavy, farář na Krutech		1
Konrád z Hubergu a na Firmštejně		1
Šimon Blatenský, úředník na Pecce	Bílá	1
Jan Jiří Kulka z Chotče a na Okrouhlém	Svatojánský Újezd	1
Kundrát Radecký z Radče a na Radči		1
Zbyněk Kapoun ze Svojkova a na Čistých	Čisté, Zerině	1
Michal Permon z Kevenmorku, úředník na Žiželevsi	Solnice	1
Rychnovští		1
Matyáš Hostivínský z Kosmačova a na Vestci		1
Jan Vojický z Nové Vsi a na Vojicích	Vojice	1
Chrudimští		1
Johanka Středová ze Sloupna		1
Jaroměřští		1
Karel Bukovský z Hustířan a na Poličanech	Vřešťov	1
Zdislav Dobříkovský z Malejova a na Vinařích	Vinaře	1
Kryštof Betengl z Najenperku, na Rychnově a Borohrádku		1
Cyprián Svitkovský ze Škudl a na Skalici		1

Adresát	Vsi	Počet zápisů
Jindřich Vratislav, úředník na Hluboké		1
Petr Myška ze Žlunic a na Polních Mančicích	Pučery	1
Michal Albrecht z Šontalu, přerovský hejtman		1
Valentýn Žalud	Chvojence	1
Kryštof Metych z Čečova a na Kližině, poděbradský hejtman		1
Jindřich Dobřenský z Dobřenic a na Valích, výběřčí posudného v chrudimském kraji		1
Jan Jiří Hamza ze Zábědovic a na Světí	Chlum	1
Kryštof Mejtnař, úředník na Vlčicích		1

* *Getzichowi Manſſteynowi z Papnheymu*

** *Vrozenemu panu Erazymowi Quintuſowi z Dromſdorffu*

I.

1589, 17. březen, Hradec Králové

Markéta Petružílková vymáhá na Jiříku Beranovi z Líšného dluh
45 kop míš. a vyhlašuje právo stavně.¹⁴⁹⁾

**Urozenému pánu Janovi staršímu Stráníkovi z Kopidlna
a na Studenci, panu a příteli našemu milému**

Markéta Petružílková, souseda naše, požádala jest¹⁵⁰⁾ nás k Vám¹⁵¹⁾ za toto přímľuvně¹⁵²⁾ psaní, správu¹⁵³⁾ činíc, že Jiřík Beran ze vsi Líšného, poddaný Váš, jí 45 kop míš. dlužen pozůstává a po mnohém přátelském¹⁵⁴⁾ napominání plátce býti zanedbává. I poněvadž dluh spravedlivě povinný a učený jest,¹⁵⁵⁾ za to žádá, že jí skutečně dopomožení tak, aby Vám¹⁵⁶⁾ i nám¹⁵⁷⁾ o to z dalšího zaneprázdnění i z práva stavného, kteréž se tímto psaním¹⁵⁸⁾ s škodami na to vzešlymi opovídá, sjíti mohlo, takového dluhu na dotčeném¹⁵⁹⁾ Jiříkovi Beranovi etc. učiniti ráčíte. Jakož bychom i my

148) V textové příloze nalezneme ediční zpracování čtyř konceptů z hradec-
kých register, přičemž každá ukázka se dotýká jiného typu záležitosti. Kromě
poslední ukázky se jedná o typické žádosti, které tvoří převážnou většinu
korespondence Hradce Králové s nižší šlechtou v roce 1589. Při transkripci
textů byly dodržovány transkripční zásady viz Ivan ŠTOVÍČEK a kol., *Zásady
vydávání novověkých historických pramenů z období od počátku 16. století do
současnosti*, Praha 2002. Texty byly opatřeny záhlavním registrem a poznámko-
vým aparátem, v němž jsou zachyceny dobové úpravy textu. Jelikož konceptní
registra obsahují velké množství vsuvek, marginálních i interlineárních, je tato
skutečnost v poznámkovém aparátu také zachycena. Přeškrtnutá slova jsou
graficky vyznačena v textu. Často použité zkratky pro oslovení jsou rozepiso-
vány a uvedeny v poznámkovém aparátu. Tam, kde by bylo možné použít více
variant přepisu, jsou použity hranaté závorky.

149) SOKA Hradec Králové, AMHK, Registra dopisů urozeným 1587–1590,
fol. 168r.

150) *gt*

151) *wa*

152) *pmluwne*

153) *Sprawu*, tj. zprávu.

154) *ptelskem*

155) *gt*

156) *wa*

157) *na*

158) *psani*

159) *dotcene*

na připsání Vaše v podobné i jiné věci tolikéž odměně učinili. S tím etc.¹⁶⁰⁾ Odpovědi etc.¹⁶¹⁾ Dán v městě Hradci nad Labem¹⁶²⁾ v pátek po neděli Družebné léta etc. [15]89.¹⁶³⁾

II.

1589, 18. květen, Hradec Králové

Václav Šípovský žádá Tomana Krčmáře z Bělče o odložení termínu splacení dluhu 9 kop 15 g. míš. o 6 týdnů od data svojí žádosti.¹⁶⁴⁾

Panu hejtmanu pardubskému

Psaní Vaší Milosti,¹⁶⁵⁾ kteréž nám¹⁶⁶⁾ vo dopomožení dluhu 9 kop 15 g. vše míš. ~~duh~~ Tomanovi Krčmáři z Bělče povinného¹⁶⁷⁾ činiti ráčíte, sme porozuměli a je¹⁶⁸⁾ Václavovi Šípovskému, jehož se v něm dotejče, v známost uvedli. Kterýž, nejsouce dluhu na odporu, těch 9 kop 15 g. vše¹⁶⁹⁾ míš. dotčenému Tomanovi od data tohoto psaní našeho v šesti nedělích pořád zběhlých dáti a odvésti před námi jest¹⁷⁰⁾ připověděl. *Nas wto A* protož¹⁷¹⁾ za to žádá a my se za něho, však sobě beze škody, přimlouváme, že jmenovaného Tomana k tomu, aby jemu toho dluhu do toho neprodleného času sčekání učinil, přidržeti ráčíte. Jakož bychom i my v podobné věci na připsání Vaší Milosti¹⁷²⁾ tolikéž odměně učinili. S tím etc.¹⁷³⁾ Datum v městě Hradci nad Labem ve čtvrtek po neděli Exaudi léta etc. [15]89.¹⁷⁴⁾

160) *Stim se wam dobrze gmiti winssugem*. SOKA Hradec Králové, AMHK, Registra dopisů urozeným 1587–1590, fol. 186r.

161) *Od^{di} ziadame*. Tamtéž, fol. 191r.

162) *m. H. n. L.*

163) *lxxxix*

164) SOKA Hradec Králové, AMHK, Registra dopisů urozeným 1587–1590, fol. 177r.

165) *wa^{oti}* je nadepsáno jako interlineární vsuvka.

166) *na*

167) Uvedeno jako marginální vsuvka.

168) Slovo je nadepsáno jako interlineární vsuvka.

169) Slovo je nadepsáno jako interlineární vsuvka.

170) *gt*

171) *A ptož*

172) *wa^{oti}*

173) *Stim se wam dobrze gmiti winssugem*. SOKA Hradec Králové, AMHK, Registra dopisů urozeným 1587–1590, fol. 186r.

174) *lxxviii*

III.

1589, 4. prosinec, Hradec Králové

Šimon Vlach, hradecký soused, 4. prosince 1589 žádá
Hynka Pravětického z Pravětic a na Stěžeřích, aby vydal zhostní list
Dorotě, dceři nebožtíka Beneše Krabelky ze Stěžeř,
a povolil jim sňatek.¹⁷⁵⁾

Panu Hynkovi Pravětickému z Pravětic a na Štežeřích¹⁷⁶⁾

Šimon Vlach, soused náš předměstský, požádal nás k Vám za toto přímluvné psaní, správu¹⁷⁷⁾ činíc, že jest sobě k stavu svatého¹⁷⁸⁾ manželstva oblíbil Dorotu,¹⁷⁹⁾ dceru pozůstalou po nebožtíku Benešovi Krabelkovi ze vsi Štežeř, poddanou Vaši. A ona toliko, když k tomu laskavá vůle a přízeň Vaše jakožto vrchnosti své přistoupí, jeho manželkou býti připověděla. A protož on, Šimon Vlach, s uctivostí prosí a my se k Vám ~~ponizenie~~, poněvadž by táž Dorota k vdání a místu k poctivému přijetí mohla, přimlouváme a za to s pilností žádáme,¹⁸⁰⁾ že jí k stavu svatého¹⁸¹⁾ manželstva dotčenému Šimonovi dáti a z poddanosti listem zhostním k ruce Její Milosti¹⁸²⁾ císařové, paní paní naší nejmilostivější, pod ochranu práva našeho i s spravedlností její, ač má-li jakou, propustiti a jemu této přímluvy naší užití dobrotivě dáti¹⁸³⁾ ráčíte.¹⁸⁴⁾ A my zase proti tomu, kdož by se koliv z poddaných obce naší na gruntech Vašich osaditi chtěl ~~podobnu~~, podobně učiniti, jej propustiti. A Vám se toho každou hotovou volností odměniti rádi chceme. S tím etc.¹⁸⁵⁾ Odpovědi žádáme. Datum v městě Hradci nad Labem¹⁸⁶⁾ v pondělí den svatě¹⁸⁷⁾ Panny Barbory léta etc. [15]89.¹⁸⁸⁾

175) SOkA Hradec Králové, AMHK, Registra dopisů urozeným 1587–1590, fol. 276v–277r.

176) Dnešní podoba názvu obce je Stěžeřery.

177) *Sprawu*, tj. zprávu.

178) *s^o*

179) *Dorothu*

180) Posledních pět slov je marginální vsuvka.

181) *s^o*

182) *mi^{oti}*

183) Za slovem následuje nečitelný škrť.

184) Posledních devět slov je marginální vsuvka.

185) *Stim se wam dobrze gmiti winsugem*. SOkA Hradec Králové, AMHK, Registra dopisů urozeným 1587–1591, fol. 186r.

186) *Od^d ziadame*. Tamtéž, fol. 191r.

187) *s^e*

188) *lxxxviii*

IV.

1589, 24. listopad, Hradec Králové

Rada města Hradce Králové oznamuje na základě vyznání popraveného Jana Šustboty uložení práva útrpného na Vaška Vašíčka dne 1. prosince 1589 za okradení Šimona Kubáska z Plačic, hradeckého poddaného.¹⁸⁹⁾

Panu Fridrichovi z Vildštejna¹⁹⁰⁾, úředníku na Starém Hradě

Službu etc. zdraví etc. Oznamujem Vám, že Jan Šustbota¹⁹¹⁾, kterýž dne včerejšího při právě našem pro své zlé činy jest¹⁹²⁾ popraven, v svém vyznání zločinném¹⁹³⁾ na Vaška jinak Vašíčka, syna nebožtíka Jana Honzy ze vsi Běchar, kterýž se poddaným Jejich Milostí¹⁹⁴⁾ pánův Vašich býti praví,¹⁹⁵⁾ vyznal, že sou Šimonovi Kubáskovi ze vsi Plačič, poddanému obce naší, velkou sumu peněz do několika set kop míš. ukradli. Jakož pak i dosti bohatě týž Vašíček peníze utrácel a i ~~ezo gich kde~~ něco jich vedle oznámení jeho, za kým co jměl a kde schoval, upsáno jest. I poněvadž na místě téhož Šimona Kubásky úředníci naši důchodní¹⁹⁶⁾ pro vyhledávání té nešlechtnosti w pátek nejprw przyssti právem outrpným k témuž Vaškovi přistoupiti dáti mají. Vidi-li se Vám toho při tom býti neb koho na místě svém vyslati, k tomu Vám den tento pátek nejprv příští¹⁹⁷⁾ hodinu 16.¹⁹⁸⁾ jmenujeme. S tím.¹⁹⁹⁾ Datum sabbato feria 6 post sancti²⁰⁰⁾ Clementis.

Tohoto psaní v outerej po památce svat[é]ho²⁰¹⁾ Klimenta Stanislav posel, podruh od Popelky, panu Fridrichovi z Vildštejna²⁰²⁾ dodal.

189) SOKA Hradec Králové, AMHK, Registra dopisů urozeným 1587–1590, fol. 260v.

190) *P. FFrydrychowi z Wildffteyna*

191) *Sfustbota*

192) *gt*

193) *zločinne*

194) *mi^{ti}*

195) Posledních 16 slov je marginální vsuvka.

196) Důchodní úředníci byli povinni každoročně při obnovení městské rady předkládat roční vyúčtování svého hospodaření. Více J. VOJTÍŠKOVÁ – V. ŠEBESTA, *(Králové)hradecké městské kanceláře*, s. 273–290.

197) Tj. 1. prosince 1589.

198) *xvi.*

199) *Stim se wam dobrze gmiti winssugem.* SOKA Hradec Králové, AMHK, Registra dopisů urozeným 1587–1590, fol. 186r.

200) *S.*

201) *s^o*

202) *P. FFrydrychowi z Wildffteyna*

THE CORRESPONDENCE OF THE DOWRY CITY OF HRADEC KRÁLOVÉ WITH THE REGIONAL NOBILITY IN THE LIGHT OF SURVIVING OFFICIAL REGISTERS OF CORRESPONDENCE AND REGISTER ENTRIES FROM 1589

This study presents an analysis of the correspondence of the dowry city of Hradec Králové with the lower-ranking nobility in the surrounding region during 1589. The analysis is based on the official registers of correspondence with members of the nobility in 1587–1590, which are held at the State District Archives in Hradec Králové. These registers were compiled as an aid to clerical work, and in the context of the sporadically preserved historical documentation pertaining to the city of Hradec Králové, they represent a rare source of information providing insights into the economic links between the city and its inhabitants. The study begins by outlining the history of the city and tracing its architectural, cultural and economic development; the main emphasis is on the 16th century, i.e. the context in which the analyzed correspondence is rooted. The article then presents a diplomatic and paleographic analysis of the register entries from 1589, including the process by which missives were drafted and the system of municipal messengers. The detailed diplomatic analysis indicates that besides keeping registers of correspondence with the nobility, the city also compiled separate series of records containing correspondence with members of other social strata. This differentiation – which was also practiced in Prague’s New Town – indicates that Hradec Králové had a sophisticated system of municipal government during the pre-White Mountain era. The main aim of the study is to present a typology of the different types of missives and to analyze their addressees during the investigated year. The appendix contains the edited texts of selected register entries and a table displaying the addressees in 1589.

